

Molly Lamb Bobak (1920-2014)

Canadese soldaten en officieren hebben een belangrijk aandeel gehad in de bevrijding van Apeldoorn. Na 17 april 1945 kwam het Canadian Women's Army Corps voor verdere ondersteuning. Luitenant Lamb was een van hen. Tijdens de anderhalve maand die ze door bevrijd Europa reisde, deed ze ook Apeldoorn aan. Vijftig jaar later was opnieuw in Apeldoorn voor het jubileumdefilé. Wie was deze Canadese luitenant, deze veterane?

In de zes weken die Molly Lamb door Noord-West Europa reisde zijn 113 olieverfschilderijen, aquarellen en schetsen van haar bewaard gebleven. Ze behoren tot de collectie van het Canadian War Museum / Musée Canadien de la Guerre.

In september tot begin oktober verbleef Molly Lamb in Nederland. Ze was in Apeldoorn, Amsterdam, Nijmegen, Amersfoort, Volendam, Groningen, Rotterdam en Deventer. Er zijn 21 afbeeldingen van deze Nederlandse steden bekend, waarvan 13 van Apeldoorn waar ze van 12 september tot eind september verbleef. In die periode maakte ze ook uitstapjes. Van de andere steden is één afbeelding per stad bewaard, maar in Volendam maakten ze aquarellen van de haven en haar medesoldaten van het Canadian Women's Army Corps (CWAC) tijdens de zonsopgang boven de Zuiderzee (IJsselmeer)..

Van elf afbeeldingen is de vermelding van een Apeldoornse locatie duidelijk. Daarnaast zijn twee werken lastig te traceren. Van de ene zijn twee verschillende plaatsnamen bekend en van de andere is de vermelding van de combinatie locatie en datum conflictueus. Molly Lamb beeldde alles ter plekke af: *All the drawings were on the spot*, zou ze later zeggen.

Op 25 februari 1920 werd op Lulu Island, nabij het Canadese Vancouver (British Columbia), Molly Joan Lamb geboren. Haar in Engeland geboren vader Harold Mortimer-Lamb (1872-1970) was mijnbouwingenieur, maar ook fotograaf, korte tijd galeriehouder, kunstcriticus, correspondent van het toenmalige Engelse kunsttijdschrift *The Studio* en pleitbezorger van Engels-Canadese landschapsschilders die zich hadden verenigd in 'Group of Seven' of Algonquin School. Na zijn pensionering ging Mortimer-Lamb zelf schilderen. Haar moeder Mary Williams was de huishoudster in het gezin. De echtgenote van haar vader Kate Lindsay was ziekelijk. Molly groeide in dit onconventionele en artistieke milieu op.

Haar moeder speelde een belangrijke rol in haar kunstzinnige opvoeding. Ze herkende Molly's onafhankelijke geest en vastberadenheid. Op haar beurt deelde Molly de passie van haar moeder voor de natuur en bloemen en voor het vertellen van verhalen. Omdat Molly bijziend was en een hekel aan school had, schreef haar moeder haar in 1938 in bij de Vancouver School of Art. Haar docent Jack Shadbolt, geboren in Engeland, leerde haar het werk van de Franse schilders Cézanne en Matisse kennen. Molly studeerde er tot en met 1941. In 1942 had ze haar eerste solotentoonstelling in de Vancouver Art Gallery.

In herfst 1942 meldde Molly Lamb zich bij het Canadian Women's Army Corps (CWAC) aan, dat een jaar eerder was opgericht, omdat iedereen dat deed. Haar legernummer was W110278. In retrospectieve merkte ze over het gestructureerde militaire leven op dat het voor een kunstenaar plezierig was: *nothing could have got me out of the army*. Er waren altijd wel gebeurtenissen en objecten om te tekenen: de barakken en kantoren, het inschrijven van nieuwe rekruten, een officier of vermoeiende jonge vrouwen. Ze tekende zichzelf humoristisch als kantinejuffrouw.

Het leger bracht een gunstige wending in Molly's leven en diverse standplaatsen. Haar opleiding volgde ze in Vermilion (Alberta) en ze was als soldaat en later als officier werkzaam in Quebec en Ontario.

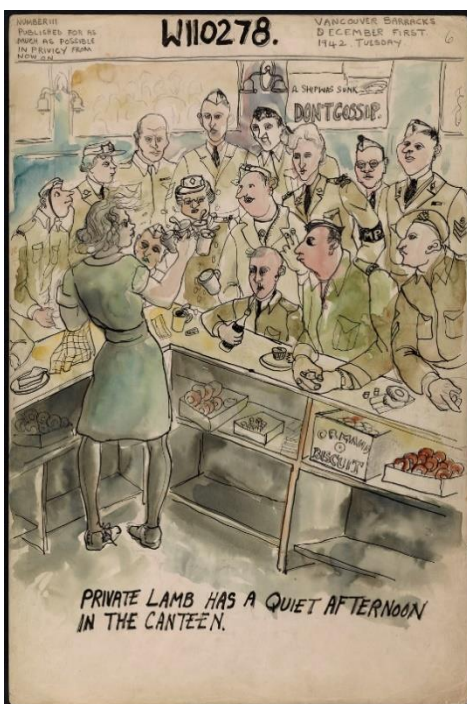
Foto: J.W. Bergman (uitsnede), VOA

Foto: Harold Mortimer-Lamb

Vera Weatherbie, Molly Lamb, 1938

Vancouver, 1 december 1942, Dagboek, p.6

Vanaf de eerste dag hield Molly een dagboek bij getiteld *W110278: The Personal War Records*. Het dagboek telt 147 bladzijden en zo'n 50 bladzijden met aquarellen en Oost Indische inkt of potloodschetsen. De meeste bladzijden leken op een krantenpagina. Op 22 november kopte ze in hoofdletters het nieuws van haar rekrutering: *Girl Takes Drastic Step!* "Your in the army now."

Vancouver, 22 november 1942, Dagboek, p. 3

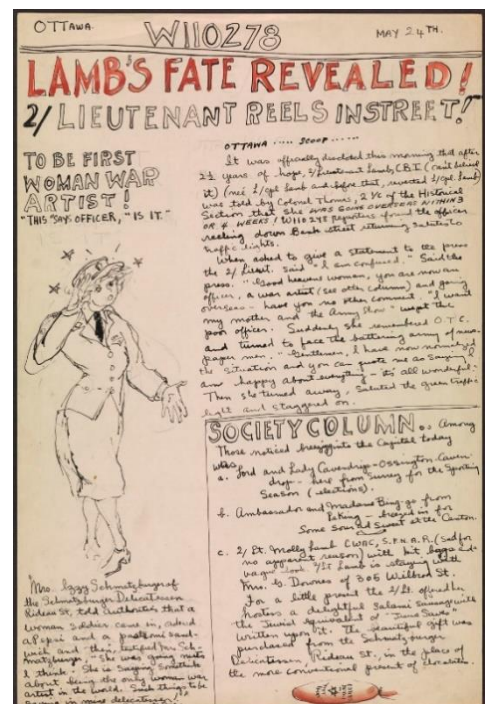
MacDonald College Montreal (Quebec), februari 1943, Molly Lamb 2e rij, 1e links

Ze ontdekte haar mogelijkheden als grafisch tekenaar en kreeg toestemming voor een tekencursus in Toronto (Ontario). Ze lobbyde bij invloedrijke vrienden van haar vader voor de erkenning en de benoeming als oorlogstekenaar. Maar eerst kreeg ze in zomer 1943 de opdracht voor het afbeelden van dagelijkse werkzaamheden van de Trades Training kantoren en haar collega-CWAC-ers. Voor de Canadian Army Trade School in Hamilton (Ontario) ontwierp ze posters en kerstkaarten. Ze schreef er een toneelstuk voor kerstmis en maakte een groot schilderij van olieverf in de kapel van de opleiding. De lokale pers was onder de indruk van haar *colorful and cheery* muurtekeningen in de ziekenzaal en haar volwassen en serieuze instelling. Ze had succes met haar tekeningen van haar mede-soldaten tijdens de oefeningen, parades, schoonmaken, koken, wassen en het serveren van maaltijden. Ze dong mee naar de National Gallery's Canadian Army Art Show en won in maart 1944 de tweede prijs. In kapitalen schreef ze in haar dagboek *Triumph Issue. The Sensational Little Hour of Lamb!* Eindelijk werd ze in Ottawa de door de Canadian War Artist Selection Committee erkend als oorlogskunstenaar. Ze was de enige vrouw die de fel begeerde benoeming te beurt viel. Nog wat confuus kopte ze op 24 mei 1945 in haar dagboek *Lamb's Fate Revealed!* en *To Be First Woman War Artist!*. Ze voegde er aan toe: "This" says officer, "Is It." Twee jaar eerder, in juni 1943, had de directeur van de Canadian Army Historical

Trades School, 24 december 1943

Ze ontdekte haar mogelijkheden als grafisch tekenaar en kreeg toestemming voor een tekencursus in Toronto (Ontario). Ze lobbyde bij invloedrijke vrienden van haar vader voor de erkenning en de benoeming als oorlogstekenaar. Maar eerst kreeg ze in zomer 1943 de opdracht voor het afbeelden van dagelijkse werkzaamheden van de Trades Training kantoren en haar collega-CWAC-ers. Voor de Canadian Army Trade School in Hamilton (Ontario) ontwierp ze posters en kerstkaarten. Ze schreef er een toneelstuk voor kerstmis en maakte een groot schilderij van olieverf in de kapel van de opleiding. De lokale pers was onder de indruk van haar *colorful and cheery* muurtekeningen in de ziekenzaal en haar volwassen en serieuze instelling. Ze had succes met haar tekeningen van haar mede-soldaten tijdens de oefeningen, parades, schoonmaken, koken, wassen en het serveren van maaltijden. Ze dong

Ontario, 24 mei 1945, Dagboek, p. 200

Section nog gemeend dat de aanwezigheid van vrouwen op het slagveld ongewenst was.

Inmiddels was Molly benoemd tot luitenant. Zes weken na Victory in Europe Day (8 mei 1945) was ze gestationeerd in Londen, waar ze een atelier in Fairfax House in High Holborn (Londen) deelde met Bruno Bobak. Aanvankelijk negeerde Bruno haar en beschouwde haar aanwezigheid in het atelier als ongewenst. Eigenlijk kenden beiden elkaar al. Ze hadden in 1944 meegedaan aan de National Gallery's Canadian Army Art Show. Molly won toen, zoals we reeds zagen, de tweede prijs, Bruno Bobak de eerste prijs.

Bruno (Brunislaw Jacob) Bobak was op 27 december 1923 in Wawelowka (Polen) geboren en in Canada opgegroeid. Hij was sinds 1944 oorlogskunstenaar in de rang van kapitein. Hij tekende de activiteiten van de 4th Canadian Armoured Division. Kenmerkend voor oorlogskunstenaars is hun belangstelling voor visuele en zintuiglijke waarnemingen van oorlogshandelingen. Het is in Canada een erkend kunstgenre waaraan de Canadian Army Art Competition is verbonden.

Na haar verblijf in Engeland reisde Molly Lamb met een chauffeur door Europa. Ze tekende de bevrijdingsfeesten en het dagelijks leven. Later zou ze zich deze tijd herinneren als *They were six of the riches and most exciting weeks of my life*. In Nederland tekende Molly in Apeldoorn, Amsterdam, Nijmegen, Amersfoort, Volendam, Groningen, Rotterdam en Deventer, in België (Brussel) en Duitsland (Emmerich, Bremen, in Varel en Bad Zwischenhan (Nedersaksen)). Ze bezocht het concentratiekamp Bergen Belsen, maar ze was evenals de andere oorlogskunstenaars zo onder de indruk dat ze niet kon en wilde tekenen.

Na de oorlog keerden ze naar Canada terug. Bruno Bobak als eerste. Op 7 oktober 1945 trouwden Molly en Bruno op zijn Pools in Toronto in de Church of All Nations. Ze vestigden zich in Vancouver. In 1946 werden beiden uit de dienst ontslagen, Molly was zwanger. Ze maakten van het schilderen en tekenen hun beroep. Molly was eerst als docent verbonden aan haar voormalige opleiding en werkte voor de radio en televisie. Dankzij het Canada Council Fellowship-programma konden ze in Europa studeren met een voorkeur voor Noorwegen, maar toen Bruno benoemd werd tot 'artist in residence' en docent aan de Universiteit van New Brunswick keerden ze terug naar Canada. Ook Molly kreeg er een aanstelling (1960-1977). Beiden hebben het culturele leven van de stad bevorderd. Ze hebben met hun onderwijs en exposities bijgedragen aan de Canadese schilderkunst. Daarnaast onderhielden het contact met hun mede oorlogskunstenaars.

Molly Lamb Bobak werd vereerd met de eredoctoraten van de University of New Brunswick (1983), Mount Allison University (1984) en Saint Thomas University (1994), en met het lidmaatschap van de Royal Canadian Academy of Arts. In 1995 ontvingen Molly en Bruno de hoogste Canadese onderscheiding, de 'Order of Canada'. Er hangt werk van Molly Lamb Bobak in het National Gallery of Canada, het Canadian War Museum en Musée National des Beaux-Arts du Québec, dus ook haar werk als oorlogskunstenaar.

Terug in Canada 1945, Molly Lamb in het midden, Bruno Bobak 4e van rechts

In 1995 was Molly Lamb Bobak terug in Apeldoorn waaraan ze goede herinneringen had. In een interview in 2002 merkte ze teleurgesteld op:

We went back. No one in Apeldoorn remembered CWAC. Old ladies and, no, never heard of it. I said, "Do you know where the Headquarters were?" No, never heard of it. Remembered the Canadian soldiers but no women. Never remembered. And there was a big mess there and, you know, quite a few.

Bruno Bobak overleed op 24 september 2012, Molly Lamb op 2 maart 2014.

CWAC-Army Corps Pipe and Brass Band, Apeldoorn, 13-08-1945.

Foto: Library and Archives Canada, MIKAN-No--3396980.

Canadese militaire vrouwenkapel na een huwelijksinzegening in de kapel van het Seminarium

Foto: CODA, BRL0074A_ / GA10570_05.

Fort Garry CWAC, Sanatorium Boschrust, Loolaan 59, Apeldoorn. Vermoedelijk was het hoofdkwartier van de CWAC hier gevestigd

Foto: CODA, GA10569_05 BRL0072A.

Na deze inleiding is het hoog tijd om Molly Lamb Bobak in het bevrijdingszonnetje te zetten aan de hand van haar werk als oorlogskunstenaar in Apeldoorn.

Apeldoorn afgebeeld door Molly Lamb Bobak

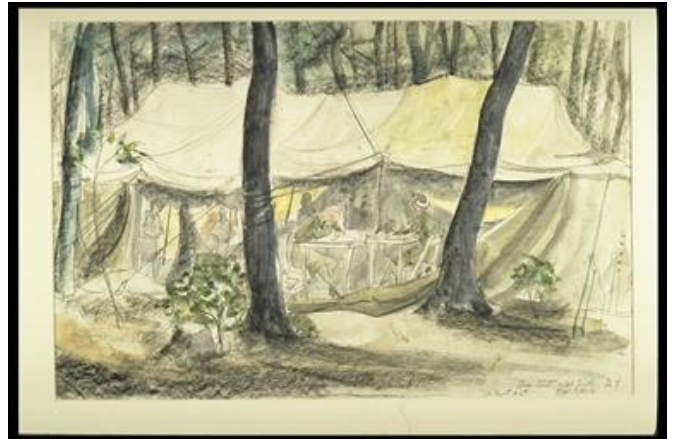
Hieronder volgt een keuze uit de impressies van het Apeldoornse culturele en sociale leven door Molly Lamb vastgelegd.

Nummer 1 - 10 september 1945

De tent van de organisatie. De oudst bewaarde tekening van Molly Lamb in Apeldoorn.

Aquarel en carbon potlood; 30.5 x 45.7 cm

Nummer: 19710261-1621

Nummer 2 – 12-09-1945

Op 12 september tekende Molly Lamb soldaten van het CWAC in de kleedkamer voor hun optreden in het Tivoli Theater.

Aquarel, inkt, potlood, houtskool; 25.4 x 35.5 cm.

Nummer: 197110261-1567.

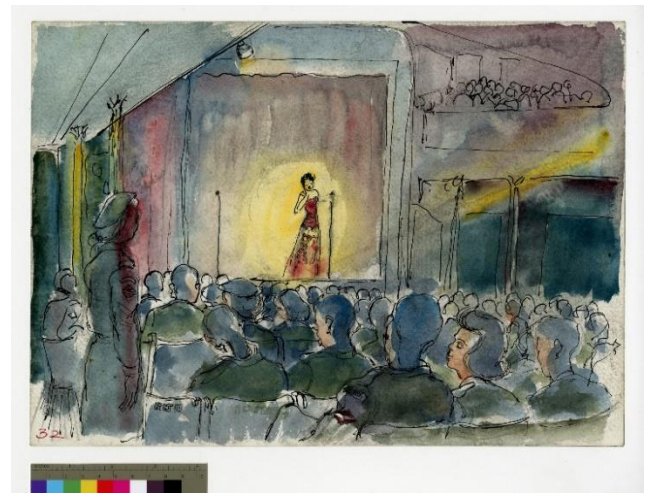

Nummer 3 – 12 september 1945

Die avond trad soldaat Virginia Stansell op.

Aquarel, Oost Indische inkt, potlood; 25.3 x 35.4 cm

Nummer: 19710261-1636

Nummer 4 – 21 september 1945

Op 21 september tekende Molly Lamb de dames van de Army Corps Pipe Band terwijl ze brieven naar huis schreven. Op de achterzijde van de schets vermeldde ze dat de doedelzakspeelsters in 'Jasper Lodge' verbleven. Vermoedelijk waren ze bij een particulier ingekwartierd

Carbon potlood, houtskool en potlood; 35.7 x 50.7 cm

Nummer: 19710261-1585

Nummer 5 t/m 7 – huwelijk op 22 september 1945

Op 22 september vond het huwelijk plaats van Canadese soldate. Molly was de hele dag aanwezig en legde de huwelijksinzegening in de kapel van het Seminarium vast en het feest na afloop.

Conté-potlood, carbonpotlood, potlood; 30.6 x 45.7 cm
Nummer: 1971-10261-1590

Blijkbaar was ze er niet aan toegekomen het gezelschap voor het seminarium in te kleuren.

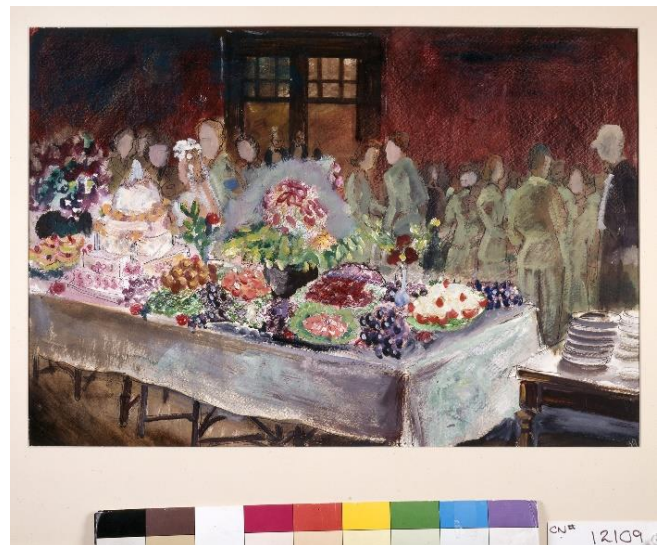
Carbon potlood, waterverf; 30.5 x 45.7 cm
Nummer: 19710261-1631

De receptie vond plaats in de Kit Kat Club.
In een interview op 12 mei 2000 haalde Molly Lamb herinneringen aan deze bruiloft op:

This was a wedding. And I'm sure that was in Apeldoorn. It was a Canadian soldier getting married to a, I wonder whether it was a Dutch girl or one of us CWACs? I think it must have been a CWAC when I see all the CWACs on the sideline, in it. Probably a Canadian girl and she was allowed to wear white that day.

Olieverf en Oost Indische inkt; 35.8 x 50.8 cm
Nummer 19710261-1653

Numer 8 – september 1945

Als een echte Aperdoornse ging ook Molly Lamb naar het Badhuis of het Gemeentelijke Bad- en Zweminrichting (Hofstraat).

Ze had goede herinneringen aan het Badhuis. Tijdens het interview in 2000 merkte ze, toen als Molly Lamb Bobak, over het Badhuis op:

That's Holland. That's Apeldoorn. They were going in to have a bath. That's quite nice.

En over de spelende kinderen. *They were just like normal people running about.*

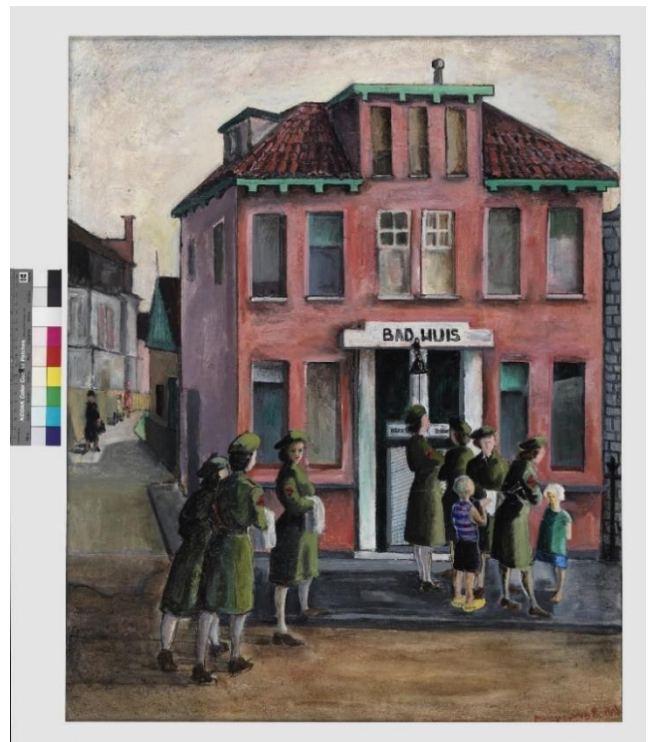
Ze herinnerde Apeldoorn als:

The town was small. Seemed to me that mostly they were, where I was, it was just sort of a dirt street and a canal.

Ze was ingekwartierd bij mevrouw Meister, a dear little old woman. Omdat er geen badkamer was, moest ze naar het Badhuis. Over mevrouw Meister vertelde ze ook:

I so loved it there. I loved this little old lady. Of course, she'd be dead years ago.

Olieverf; 76.6 x 61.4 cm
Nummer: 19710261-1556

Numer 9 – september 1945

Teletypistes van het Canadian Corps of Signals 's avond aan het werk.

Aquarel, Oost Indische inkt, potlood, houtskool; 19.3 x 25.4 cm
Nummer: 19710261-1632

Numer 10 – september 1945

Vertrek van de Brassband van het CWAC na een optreden.

Aquarel, Oost Indische inkt, houtskool, carbonpotlood; 44.7 x 57.5 cm
Nummer 19710261-1571

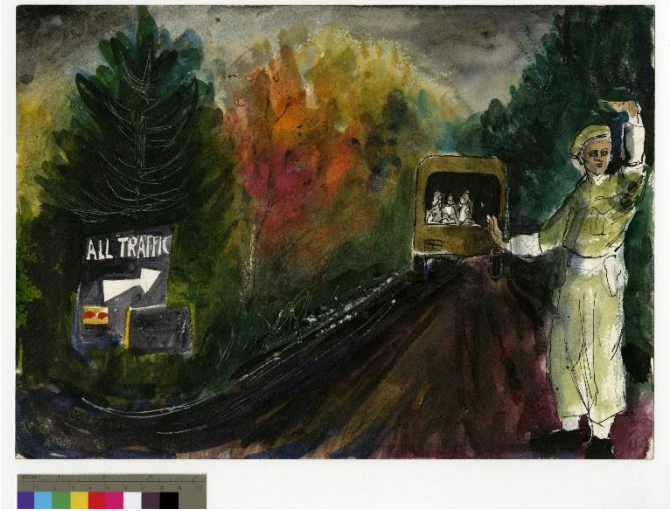
Van deze aquarel is ook een potloodschets bekend (nummer: 19710261-1572; 30.5 x 45.7 cm).

Nummer 11 – september 1945

CWAC-ers in een truck op weg naar hun werk.

Aquarel en Oost Indische inkt; 25.3 x 35.5 cm
Nummer: 19710261-1576

Voor de volgende twee afbeeldingen is het onduidelijk of inderdaad Apeldoorn wordt bedoeld.

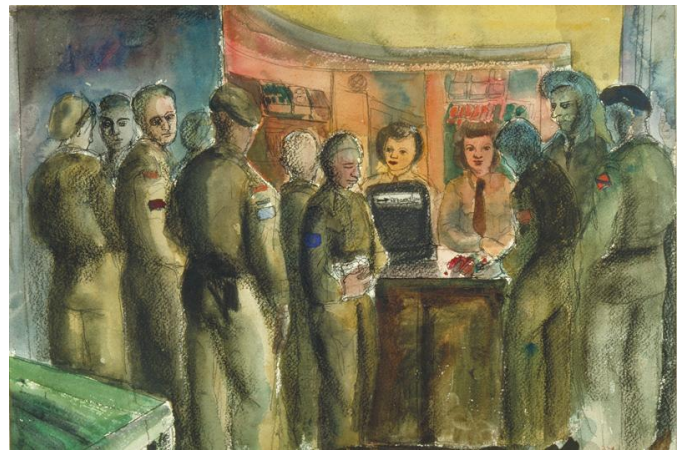
Nummer 12 – september 1945

Van deze aquarel zijn twee verschillende beschrijvingen en locaties bekend. De ene vermeldt 'Soldiers Lining Up For Chocolate Bars and Gum, The Astoria Canteen, Amsterdam', de andere 'Canteen near Doorn'. De datering geeft geen uitsluiting.

In 2000 kon Molly Lamb Bobak zich de locatie niet goed meer herinneren:

I can't be sure of that but I think it's probably officers' quarters in Holland somewhere, maybe Apeldoorn but I don't know.

Aquarel; 35.7 cm x 50.8 cm
Nummer: 19710261-1560

Nummer 13 – 22 september 1945

Canada Club Nijmegen.

De vermelding van de plaatsnaam is twijfelachtig. Als datum wordt 22 september vermeld. Echter die dag was Molly Lamb in Apeldoorn en aanwezig bij een Canadese bruiloft.

Conté-potlood, Oost Indische inkt, carbon potlood, potlood;
30.5 x 45.7 cm

Bronnen

Anoniem. 'Vancouver girl provides Trades School C.W.A.C.'s with fine entertainment'. In: *Hamilton Spectator*, 24-12-1943.

Brandon, Laura. *Canada's War Art. Dispatches: Backgrounders in Canadian Military History*. – www.warmuseum.ca/learn/dispatches/the-canadian-womens-army-corps-1941-1946/#tabs.

Brandon, Laura. Interview transcript Molly Lamb Bobak. Interview control number: 31D 5 BOBAK M.L. 12 May 2000. Canadian War Museum. Oral History Program. Ook beschikbaar als audio.

Cossage, Carolyn (ed.). *Double Duty. Sketches and Diaries of Molly Lamb Bobak Canadian War Artist*. Toronto: Dundurn Press, 1992.

Dundas, Barbara en Serge Durlinger. *The Canadian Women's Army Corps, 1941-1946. Dispatches: Backgrounders in Canadian Military History*. – www.warmuseum.ca/learn/dispatches/the-canadian-womens-army-corps-1941-1946/#tabs.

Gewurtz, Michelle. *Molly Lamb Bobak. Life & Work*. Toronto: Art Canada Institute, 2018. Citaten pp. 10 en 15.

Gewurtz, Michielle. *Molly Lamb Bobak. Life & Work*. Art Book Trailer. Art Canada Institute Institut de l'Art Canadien – aci-iac.ca/francais/regarder/bande-annonce-molly-lamb-bobak-sa-vie-et-son-oeuvre.

Kozinska, Dorota. *Molly Lamb Bobak. The Muse on Her Shoulder*. Molly Lamb Bobak Restrospective Loan Exhibition, Galerie Eric Klinkhoff Inc., 2014.

Lamb-Bobak, Molly. 'W110278,' *The Personal War Records of Private Lamb, M*. Library and Archives Canada – www.bac-lac.gc.ca/eng/discover/militaryheritage/second-world-war/molly-lamb-bobak, en www.collectionscanada.gc.ca.

Lumsden, Ian Gordon. Lemma in The Canadian Encyclopedie (27-09-2012 en 04-03-2015). – www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/molly-joan-bobak.

Sanatorium Boschruut Loolaan 59, Apeldoorn – <https://www.parkenbuurt.nl/extrastraatloolaan/loolaan-59.html>.

Wikidata en Wikipedia.

Afbeeldingen

Bergman, J.W. Vereniging Oud Apeldoorn, uitsnede.

Gewurtz, Michelle. *Molly Lamb Bobak. Life & Work*. Toronto: Art Canada Institute 2018, pp. 4, 8 en 111.

Lamb-Bobak, Molly. 'W110278,' *The Personal War Records of Private Lamb, M*.

MacDonald College, Montreal (Quebec) februari 1943 – www.thememoryproject.com.

Video

'Molly and Bruno Bobak NB Greats'. In: *The 12 Greats of NB*. Rogers TV 12-10-2019. YouTube: www.youtube.com/watch?v=T6qvARKT5Go.

'Molly Lamb Bobak, Canada's first female overseas war artist, dead at 95'. New Brunswick. CBC News 02-03-2014 – www.cbc.ca/news/canada/new-brunswick/molly-lamb-bobak-canada-s-first-female-overseas-war-artist-dead-at-95-1.25568722.

Proudest Girl in the World, Musical recruiting film for the Canadian Women's Army Corps, at the National Film Board of Canada 1944 – www.nfb.ca/film/proudest_girl_in_world/.

Senechal Carney, Lora. 'Molly Lamb Bobak as Wartime Portraitist. Part of Imagining History: A Canadian Women Artists History Initiative Conference, May 3-5 2012, Concordia University – - www.youtube.com/watch?v=BnCQ0BY-RfM.

Een kort interview met Molly door Nikki Theriault www.youtube.com/watch?v=o2X2b9lfzqQ&feature=youtu.be&fbclid=IwAR31gqpnDL_5-7BTRRPapzr7yU5NsRo2ciZJ9h-gue1uUQhqOiJHMsasU1E.